

УДК 336.71

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ СУБ'ЄКТІВ ПІДПРИЄМНИЦТВА НА РІВНІ АР КРИМ*Срібна К.А.*

Дано уявлення про сучасні тенденції розвитку банківського кредитування суб'єктів підприємництва на рівні АР Крим, здійснено оцінку наданих кредитів та залучених депозитів за їх зв'язком з коливанням усього кредитного ринку на регіональному рівні, розглянуто чинники, які призвели до скорочення кредитної діяльності банківських інститутів в сучасних умовах розвитку економіки регіону та визначено перспективи розвитку банківського кредитування суб'єктів підприємництва на рівні АР Крим.

Ключові слова: банківське кредитування, суб'єкти підприємництва, сучасні тенденції, регіон, банківські установи, банківська система, бета-чинник, коваріація, дисперсія.

Банківське кредитування суб'єктів підприємництва в регіоні робить вирішальний вплив на розвиток різних видів економічної діяльності регіону, на ємкість кредитного ринку регіону, конкуренцію, а також на економічну діяльність банківських установ та підприємств регіону, утрудняє або полегшує доступ на ринок іноземним банківським установам.

Зниження банківського кредитування в національній та іноземній валюті свідчить про скорочення обсягів виробництва, у тому числі великих підприємств найважливіших галузей економіки, та зниження надійності банківських установ в регіоні. Зниження банківського кредитування в національній валюті свідчить про дестабілізацію і загальне стійке погіршення економіки АР Крим в 2009-2010 рр.

Розвиток банківського кредитування суб'єктів підприємництва перебуває у постійному русі залежно від зміни потреб економіки регіону [1, с.96]. Територіальна нерівномірність розміщення банків може істотно впливати на економічний розвиток регіонів [2, с.7–8]. З цим положенням ми згодні. А тому вважаємо, що необхідно приділяти значну увагу більш рівномірному розподілу банків та їх відділень за територією регіону. Окрім цього, відсутність або недостатня кількість в регіоні юридично самостійних банків може призвести до його репресивності [3, с.40].

О.Г. Осауленко відзначає, що розвиток банківської системи на сьогоднішній день не зовсім відповідає принципам стійкого розвитку великих систем, зокрема порушується принцип пропорційного, збалансованого зростання основних параметрів розвитку банківської системи [4, с.10]. Для кредитного ринку на даному етапі актуальною є проблема забезпечення свого якісного і ефективного функціонування та розвитку, що залежить від підвищення рівня ліквідності, платоспроможності і фінансової стійкості [5, с.3].

На думку А.А. Рудичева, ресурсне регулювання повинне передбачати зростання частки довгострокових кредитних операцій, оскільки це ставить розвиток банківського сектора регіону на новий ступінь. Але це можливо здійснити виключно проведенням комплексу заходів, які передбачають зниження ризиків при здійсненні кредитування, а також, збільшення ресурсної бази банківських інститутів регіону [6, с.19].

Метою статті є визначення сучасних тенденцій розвитку банківського кредитування суб'єктів підприємництва на рівні АР Крим, здійснення оцінки наданих кредитів та залучених депозитів за їх зв'язком з коливанням усього кредитного ринку на регіональному рівні, розгляд чинників, які призвели до скорочення кредитної діяльності банківських інститутів в сучасних умовах розвитку економіки регіону та визначення перспектив розвитку банківського кредитування суб'єктів підприємництва на рівні АР Крим.

Економіка регіону не може стабільно функціонувати і розвиватися без збільшення показників кредитного портфеля банківських інститутів для кредитування суб'єктів підприємництва

регіону. Зниження диверсифікації кредитного портфеля відбувається за рахунок скорочення кола позичальників і кількості кредитів, наданих суб'єктам підприємництва. Ситуація посилюється ще й тими обставинами, що, по-перше, типовий позичальник, як і раніше, відноситься до категорії крупних, і по-друге, залежність банківських установ від найбільших позичальників все ще зберігається на дуже високому рівні.

Взявши до уваги загальне зниження диверсифікації кредитного портфеля банківських установ в регіоні, ризики на найбільшого кредитора помітно зросли. У 2007-2008 рр. кредит найбільшому позичальнику складав від 20 до 25% капіталу у 28,4% банківських установ, а на початку 2009 р. таких банківських установ стало вже 42%. Серед найбільших позичальників зберігається значна частка суб'єктів підприємництва, що пов'язані з самими банківськими установами. Такі ж великі і системні ризики, викликані тим, що багато банківських установ кредитують обмежений набір підприємств.

Важливою є оцінка наданих кредитів та залучених депозитів за їх зв'язком з коливанням усього кредитного ринку, оскільки мінімізація варіації обсягу кредитів та депозитів дає змогу знизити невизначеність залучення запланованого обсягу депозитів, розміщення запланованого обсягу кредитів та досягнення відповідної стабільності функціонування банківських установ регіону, тобто знизити можливу невідповідність параметрів залучених депозитів та наданих кредитів запланованим параметрам. Для цієї мети як метод оцінки коливання ємкості кредитного ринку в регіоні, яке пов'язане з коливанням різних видів кредитів, а також коливанням різних видів депозитів пропонується бета-аналіз. За допомогою значень бета-чиннику, розрахованих за параметрами рівняння багатовимірної регресії, можливо зміряти силу впливу окремих структурних чинників:

1) Бета-чинник депозитів

$$\text{Бета-чинник } (v_j) = \frac{\text{cov}(v, v_j)}{\delta^2(v)} \quad (1)$$

де $\text{cov}(v, v_j)$ - коваріація випадкових величин загального обсягу депозитів та обсягу депозитів конкретного виду; $\delta^2(v)$ - дисперсія загального обсягу депозитів.

$$\text{cov}(v, v_j) = \frac{1}{n} \sum_{i=1}^n (v_i - \bar{v})(v_{ij} - \bar{v}_j) \quad (2)$$

де v_j - варіююча ознака (депозит виду j); $\bar{v}_j$ - середнє значення депозиту виду j ; $\bar{v}$ - середнє значення усіх видів депозитів у загальному обсязі депозитів; n - довжина тимчасового періоду.

$$\delta^2(v) = \frac{1}{n} \sum_{i=1}^n (v_i - \bar{v})^2 \quad (3)$$

2) Бета-чинник кредитів

$$\text{Бета-чинник } (q_j) = \frac{\text{cov}(q, q_j)}{\delta^2(q)} \quad (4)$$

де $\text{cov}(q, q_j)$ - коваріація випадкових величин загального обсягу кредитів та обсягу кредитів конкретного виду; $\delta^2(q)$ - дисперсія загального обсягу кредитів.

$$\text{cov}(q, q_j) = \frac{1}{n} \sum_{i=1}^n (q_i - \bar{q})(q_{ij} - \bar{q}_j) \quad (5)$$

де q_j - варіююча ознака (кредит виду j); $\bar{q}_j$ - середнє значення кредиту виду j ; $\bar{q}$ - середнє значення усіх видів кредитів у загальному обсязі кредитів; n - довжина тимчасового періоду.

$$\delta^2(q) = \frac{1}{n} \sum_{i=1}^n (q_i - \bar{q})^2 \quad (6)$$

Бета-чинник показує, у скільки разів зміна обсягу кредитів (депозитів) різних видів більше (менше) зміни загального обсягу кредитів (депозитів). Бета-чинник загального обсягу кредитів (депозитів) приймається за одиницю.

Коливання ємкості кредитного ринку відбувається за рахунок зміни обсягів депозитів, залучених банківськими установами АР Крим у різних суб'єктів економіки регіону (табл. 1).

Таблиця 1

Бета-аналіз коливань ємкості кредитного ринку за рахунок коливань обсягів депозитів, залучених банківськими установами АР Крим

Показники	Депозити суб'єктів підприємництва	Депозити фізичних осіб
Коваріація випадкових величин загального обсягу депозитів і обсягу депозитів конкретного виду	437533,93	1669365,60
Дисперсія загального обсягу депозитів	2106921,64	
Бета-чинник	20,77%	79,23%

За даними таблиці 1 можливо зробити висновок, що коливання ємкості кредитного ринку АР Крим залежить більшою мірою від зміни обсягу депозитів фізичних осіб (79,23%) (рис.1).

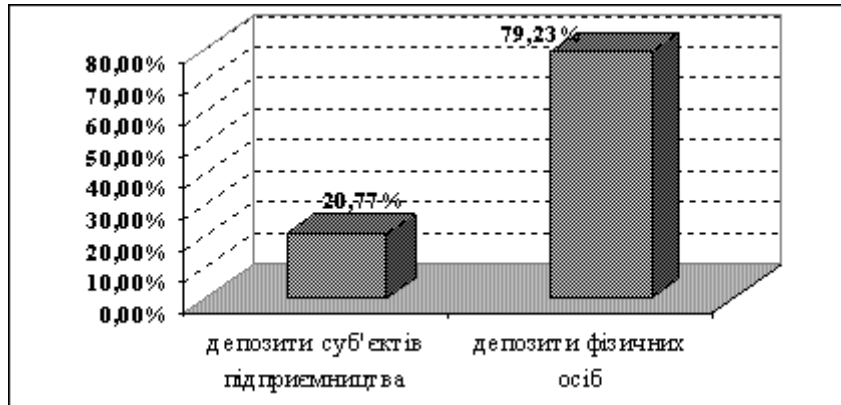

Рис. 1. Бета-чинник коливання ємкості кредитного ринку АР Крим за рахунок коливань обсягів депозитів

За допомогою запропонованого інструментарію розраховано коливання ємкості кредитного ринку за рахунок коливання наданих в економіку кредитів в національній та іноземній валюті (табл.2).

Таблиця 2

Бета-аналіз коливань ємкості кредитного ринку за рахунок коливань обсягів кредитів у національній і іноземній валюті

Показники	Кредити у нац. валюті	Кредити у ін. валюті
Коваріація випадкових величин загального обсягу кредитів і обсягу кредитів конкретного виду	1420128,53	1353443,87
Дисперсія загального обсягу кредитів	2773572,40	
Бета-чинник	51,20%	48,80%

За даними таблиці 2 можливо зробити висновок, що коливання ємкості кредитного ринку АР Крим залежить від зміни обсягу кредитів у національній валюті (51,20%) та обсягу кредитів у іноземній валюті (48,80%) (рис.2). За рахунок приросту загального обсягу наданих в економіку кредитів на 1 млн.грн., обсяг кредитів в національній валюті зростає на 0,5120 млн.грн. (бета-чинник $0,5120 \cdot 1,00 = 0,5120$), обсяг кредитів в іноземній валюті зростає на 0,4880 млн.грн.

Коливання ємкості кредитного ринку відбувається, з другого боку, за рахунок зміни обсягів кредитів, наданих банківськими установами АР Крим суб'єктам економіки регіону (табл.3).

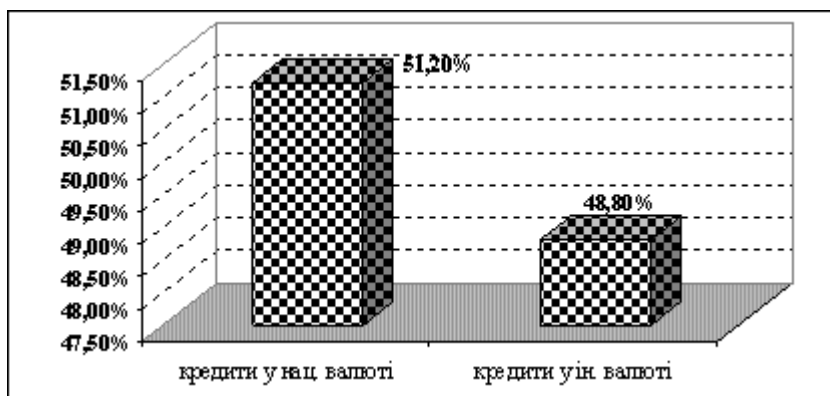

Рис. 2. Бета-чинник коливання ємкості кредитного ринку АР Крим за рахунок коливань обсягів кредитів/дів, наданих банківськими установами АР Крим суб'єктам економіки регіону (табл.3).

Таблиця 3

Бета-аналіз коливань ємкості кредитного ринку за рахунок коливань обсягів кредитів, наданих банківськими установами АР Крим суб'єктам економіки

Показники	Кредити суб'єктам підприємництва	Кредити фізичним особам
Коваріація випадкових величин загального обсягу кредитів і обсягу кредитів конкретного виду	855622,02	1193053,87
Дисперсія загального обсягу кредитів	2048675,89	
Бета-чинник	41,76%	58,24%

За даними таблиці 3 можливо зробити висновок, що коливання ємкості кредитного ринку АР Крим залежить меншою мірою від зміни обсягу кредитів, наданих суб'єктам підприємництва (41,76%) (рис.3). За рахунок приросту загального обсягу наданих кредитів на 1 млн.грн., обсяг кредитів суб'єктам підприємництва зростає на 0,4176 млн.грн. (бета-чинник 0,4176 і $1,00 \cdot 0,4176 = 0,4176$).

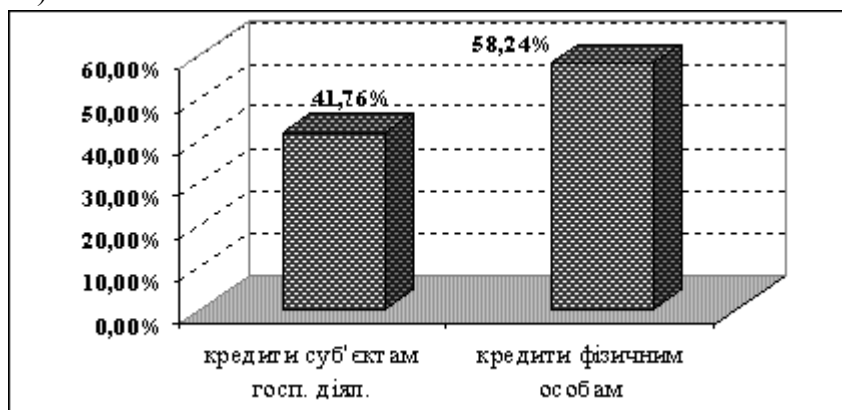

Рис. 3. Бета-чинник коливання ємкості кредитного ринку АР Крим за рахунок коливань обсягів кредитів

Кредити суб'єктам підприємництва, надані банківськими інститутами в АР Крим, мають стійку тенденцію зниження, що свідчить про скорочення обсягів виробництва, зниження частки крупних підприємств в економіці регіону та значне скорочення або повна відмова банківських установ брати участь в довгострокових програмах розвитку виробничих підприємств в регіоні. В основному відсутність банківського кредитування суб'єктів підприємництва зачіпатиме підприємства промисловості, торгівлі, громадського харчування.

До початку 2009 р. якість кредитів, наданих суб'єктам підприємництва, варіювала за галузями позичальників. Традиційно низька якість кредитів спостерігалася в сільському, лісовому і

житлово-комунальному господарстві, де частка прострочених кредитів перевищувала 10%. Не дуже високою виявлялася якість кредитів легкої промисловості, будівництву та машинобудуванню. Високі середні показники якості в значній мірі забезпечувалися за рахунок кредитів паливної промисловості і металургії. Падіння обсягів виробництва металургічних підприємств та їх економічна нестабільність на сьогоднішній день призвели до значних фінансових труднощів усієї банківської системи, а насамперед банківських інститутів, пов'язаних з цією галуззю економіки. До того ж нестабільність якості банківських кредитів, наданих суб'єктам підприємництва, при високому рівні ризику на одного позичальника сильно знижує стійкість банківських установ в регіоні.

Крім зниження показників банківського кредитування суб'єктів підприємництва, спостерігається тенденція зростання обсягів простроченої позикової заборгованості за усіма галузями економіки. Зростання простроченої заборгованості є свідомством нестабільної роботи підприємств та стійким погіршення економічної ситуації в країні та її регіонах. Усе це призводить до дестабілізації у банківських установах, а саме зниження якості кредитного портфеля, скорочення кредитних вкладень, зростання кредитного ризику, та, як наслідок, зниження доходів від кредитних операцій.

Відсоткова політика НБУ також свідчить про економічну дестабілізацію, оскільки протягом останніх місяців відсоткові ставки за усіма кредитними інструментами НБУ мають тенденцію до зростання. Це пояснюється тим, що Україна постала перед політичною кризою, яка позначилася на національній економіці. Стосовно зв'язку кредитів, наданих банківськими установами суб'єктам підприємництва, та рівня облікової ставки, можливо відзначити чітку зворотну залежність між обліковою ставкою НБУ та обсягами кредитування, що пояснюється національною дестабілізацією економіки та зниженням довіри населення до банків. Аналіз динаміки відсоткових ставок за строковими депозитами та кредитами в розрізі суб'єктів господарювання і з'ясування змін відсоткової маржі свідчить про її зростання наприкінці 2008 – початку 2009 р. Для суб'єктів господарювання зберігається тенденція зростання відсоткової маржі.

Найбільш ефективним методом обмеження або розширення кредитної діяльності банківських установ є зміна норм обов'язкових резервів, які використовуються лише в період посилення інфляції та впливає на рентабельність банківських установ. Розгляд динаміки норм обов'язкового резервування дає змогу зробити висновок, що сьогодні вони є нестабільними і за останній час суттєво змінилися.

До основних економічних нормативів, які встановлює НБУ для регулювання кредитної діяльності банків, відносяться нормативи капіталу та нормативи кредитного ризику. В результаті аналізу динаміки нормативів встановлено, що банки мають проблеми з капіталізацією, про що свідчить зниження нормативів Н2 та Н3. Водночас, у зв'язку з посиленням вимог НБУ простежується позитивна тенденція для зменшення нормативів кредитних ризиків, особливо в частині кредитування інсайдерів. Залишається критичним значення нормативу кредитних ризиків на одного позичальника, а тому потрібно посилювати роботу для мінімізації ризиків.

ВИСНОВКИ.

Сучасні тенденції розвитку банківського кредитування суб'єктів підприємництва на рівні АР Крим полягають в підвищенні інвестиційної діяльності підприємств та максимальному залученні адекватних джерел фінансування інвестицій і, насамперед, довгострокових банківських кредитів. Капітал має змінити свою спрямованість із сфери обігу в сферу виробництва. Для України взагалі та його окремих регіонів, зокрема для АР Крим, це особливо важливо як у соціальному, так і в економічному плані, оскільки створюватимуться нові робочі місця, підвищуватиметься рівень добробуту населення, зростатимуть доходи фізичних осіб, а відтак зростатимуть і заощадження у банківських установах регіону. Це сприятиме також збереженню та раціональному використанню природних ресурсів країни та регіону за умови приведення законодавства у відповідність з вимогами сучасного рівня розвитку банківської системи і підприємництва.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Владичин У.В. Роль кредитування в економічному зростанні України / У.В. Владичин. // Фінанси України. – 2004. – №1. – С. 96–99.
2. Гриценко Р. Структурізація та консолідація банківського сектору України / Р. Гриценко. // Вісник НБУ. – 2004. – № 4. – С. 4–9.
3. Патрікац Л. Проблеми та перспективи розвитку банківської системи України / Л. Патрікац, С. Компанієць. // Вісник НБУ. – 2001. – № 12. – С. 20.
4. Осауленко О.Г. Сталий соціально-економічний розвиток: моделювання та управління : моногр. / О.Г. Осауленко. – К.: Знання, 2000. – 176 с.
5. Шлапак О. Основні тенденції і проблеми у діяльності банків України / О. Шлапак, В. Пушкар-ов, Г. Карчева. // Вісник НБУ. – 2003. – № 6. – С. 2–5.
6. Рудычев А.А. Повышение эффективности функционирования предприятий промышленности / А.А. Рудычев. – СПб.: Химия, 1998. –С.186.